

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle!

JOHDANTO

Vireilletulo

OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle! (KAA 8/2020 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

- Lakialoite LA 82/2020 vp Mai Kivelä vas ym. Lakialoite laiksi raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijöiden edustaja Katriina Bildjuschkin
- aloitteen tekijöiden edustaja Fatim Diarra
- ylilääkäri Ritva Halila, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Merituuli Mähkä, sosiaali- ja terveysministeriö
- johtaja Jussi Holmalahti, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- ryhmäpäällikkö, esittelijäneuvos Maarit Mikkonen, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- toiminnanjohtaja Jenny Nyman, Adoptioperheet ry
- puheenjohtaja Marika Kaksonen, Artikla 3 ry
- professori Oskari Heikinheimo, edustaen myös Suomen Gynekologiyhdistys ry:tä
- kehittämis- ja koulutuspäällikkö Joonas Kekkonen, Miessakit ry
- vaikuttamisen suunnittelija Merja Kähkönen, Naisjärjestöjen Keskusliitto
- toiminnanjohtaja Jaana Hirsikangas, Suomen UN Women - Finlands UN Women ry
- ituvastaava Outi Papunen, Tampereen NNKY, Ituprojekti
- lääkäri Miina Weckroth, Vammaisfoorumi ry
- palvelupäällikkö Maria Nikunlaakso, Väestöliitto ry
- terveydenhoitaja Hilkka-Liisa Heikkinen
- professori (emeritus) Raimo Lahti

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Kristillinen Lääkäriseura ry

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

KANSALAISALOITE JA EDUSKUNTA-ALOITE

Kansalaisaloite

OmaTahto2020 — Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle! -kansalaisaloitteessa (KAA 8/2020 vp) esitetään, että lakia raskauden keskeyttämisestä muutetaan siten, että raskaana oleva saa pyynnöstä keskeytyksen 12 raskausviikkoon saakka. Näissä raskauksissa raskaudenkeskeytyksissä poistuisi siten edellytys tietyn lakisääteisen perusteen täyttymisestä. Aloitteen mukaan nykyisen lain vaatimus kahden lääkärin erillisistä lausunnoista tulee poistaa.

Raskaudenkeskeytys tulee aloitteen mukaan toteuttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lääketieteellinen raskaudenkeskeytys on nykyään pääasiallinen keskeytystapa, joten keskeytyksen toteuttaminen sairaalaolosuhteissa ei ole välttämätöntä. Näin ollen aloitteessa esitetään, että vaatimus keskeytysten suorittamisesta sairaalassa tulee poistaa ja mahdollistaa se osaavassa terveydenhuollon yksikössä.

Aloite ei sisällä muutosesityksiä lääketieteellisistä syistä tai sikiödiagnostiikan perusteella tehtäviin keskeytyksiin, eikä siinä esitetä muutoksia raskaudenkeskeytysten viikkorajoihin. Aloitteessa esitetään kirjattavaksi lakiin, että keskeytys on mahdollinen Valviran luvalla myös sosiaalisista syistä aina 20. raskausviikolle saakka.

Aloitteessa ehdotetaan kumottavaksi nykyinen laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970) ja säädettäväksi sen tilalle uusi laki raskauden keskeyttämisestä.

Lakialoite

LA 82/2020 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan vuodelta 1970 peräisin olevan raskauden keskeyttämisestä annetun lain uudistamista siten, että laki kunnioittaa nykyistä paremmin raskaana olevan itsemääräämisoikeutta ja vastaa paremmin nykyistä käytäntöä. Lakia esitetään uudistettavaksi niin, että raskaudenkeskeytys ei edellytä raskaana olevalta laissa säädettyjen erityisten sosiaalisten tai muiden perusteiden esittämistä eikä kahden eri lääkärin antamaa lausuntoa. Lakialoitteen mukaan raskaus voidaan kahdenteentoista raskausviikkoon saakka keskeyttää raskaana olevan omasta pyynnöstä.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Voimassa oleva sääntely

Raskauden keskeyttämisen edellytyksistä säädetään raskauden keskeyttämisestä annetussa laissa. Lain 1 §:n mukaan raskaus voidaan naisen pyynnöstä keskeyttää: 1) kun raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen hänen sairautensa, ruumiinvikansa tai heikkoutensa vuoksi vaarantaisi hänen henkensä tai terveytensä; 2) kun hänen tai hänen perheensä elämänotot ja muut olosuhteet huomioon ottaen lapsen synnyttäminen ja hoito olisi hänelle huomattava rasitus; 3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa taikka 7 tai 7 b §:ssä (raskaaksi saattamiseen

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

liittyy seksuaalirikos)¹; 4) kun hän raskaaksi saatettaessa ei ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta tai oli täyttänyt neljäkymmentä vuotta taikka kun hän on jo synnyttänyt neljä lasta; 5) kun on syytä otaksua, että lapsi olisi vajaamielinen tai että lapsella olisi tai lapselle kehittyisi vaikea sairaus tai ruumiinvika; tai 6) kun jommankumman tai kummankin vanhemman sairaus, häiriytynyt sieluntoiminta tai muu niihin verrattava syy vakavasti rajoittaa heidän kykyään hoitaa lasta.

Kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka raskauden keskeyttämiseen tarvitaan kahden lääkärin lausunto 1 §:n 2, 3 ja 6 kohdan mukaisissa raskauden keskeytyksissä, ja yhden lääkärin lausunto 4 kohdan mukaisissa keskeytyksissä.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) voi myöntää luvan keskeytykseen kahdennentoista raskausviikon jälkeen kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun saakka (eli viikoilla 12+1—20+0) 1 §:n 2, 3, 4 ja 6 kohdan mukaisissa keskeytyksissä ja raskauden alusta kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun 5 kohdan mukaisissa keskeytyksissä. Tämän lisäksi lain 5 a §:n mukaan Valvira voi antaa luvan raskauden keskeyttämiseen kahdennenkymmenennenneljännen raskausviikon loppuun saakka, jos lapsivesi- tai ultraäänitutkimuksella, serologisilla tutkimuksilla taikka muulla vastaavalla luotettavalla tutkimuksella on todettu vaikea sikiön sairaus tai ruumiinvika.

Lain 1 §:n 1 kohdan mukaisissa keskeytyksissä ei ole säädetty aikarajaa, ja ne edellyttävät kahden lääkärin päätöstä.

Lain 5 §:n 3 momentin mukaan Valviran luvalla raskaus voidaan keskeyttää, jos hakija on alle 17-vuotias tai jos siihen on muuten erityistä syytä, ei kuitenkaan kahdennenkymmenennen raskausviikon jälkeen. Laissa ei ole tarkempia säännöksiä erityisistä syistä. Raskauden keskeyttämistä ja steriloinista koskevista lomakkeista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (1063/2008) liitteessä on lomakkeet, joita tulee käyttää raskauden keskeytyksissä. Liitteen ns. AB1-lomaketta täytettäessä tulee merkitä erityiset syyt, jotka vaikuttavat keskeyttämistä koskevan asian ratkaisuun. Lomakkeessa tällaisiksi syiksi mainitaan epävarma kuukautisanamneesi ja siitä johutuva myöhäinen raskauden toteaminen, parisuhteen muutos, masentuneisuus, väsymys, mielen-terveysongelmat, vaikeus päästä lääkärin vastaanotolle, vaikeus päätöksenteossa ja epäonnistunut keskeytys aiemmin tässä samassa raskaudessa tai pyydetään täyttämään muu syy. Muuna erityisenä syynä on saadun selvityksen mukaan voitu pitää esimerkiksi sosiaalista kokonaistilannetta.

Tilastotietoa raskauden keskeytyksistä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan (THL:n tilastoraportti 29/2022) vuonna 2021 tehtiin noin 7 600 raskaudenkeskeytystä eli 6,7 keskeytystä tuhatta hedelmällisyysikäistä (15—49-vuotiasta) naista kohti. Vuonna 2021 tehtiin 8,3 prosenttia vähemmän keskeytyksiä kuin vuonna 2020. Keskeytysten määrä on vähentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana selkeästi.

1 Kyseistä 3 kohtaa on muutettu lailla 730/2022. Uusi 1.1.2023 voimaan tuleva sanamuoto kuuluu: "kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1, 2, 5, 12, 13 tai 16 §:ssä."

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Sosiaaliset syyt ovat ylivoimaisesti yleisimmin käytetty raskaudenkeskeytyksen peruste. Se mainittiin 91,2 prosentissa keskeytyksistä. Muita yleisiä perusteita olivat 40 vuoden ikä (3,8 %), vähintään neljän lapsen synnyttäminen (2,7 %) ja alle 17 vuoden ikä (2,1 %). Kun sosiaaliin syihin lisätään ikään ja lasten lukumäärään liittyvät perusteet, kattavat ne 95,0 prosenttia kaikista keskeytyksistä. Keskeytysten perusteiden osuudet ovat viime vuosina pysyneet vakaina.

Vuonna 2021 keskeytyksistä 4,9 prosenttia tehtiin mahdollisen tai todetun sikiövaurion perusteella. Sikiövaurion vuoksi tehtyjä keskeytyksiä on viime vuosina ollut hieman enemmän kuin 2000-luvun alussa. THL:n mukaan tämä selittynee seulonta-asetuksen (339/2011) mukaisten seulontojen käyttöön otolla ja samalla sikiövaurion vuoksi tehtävien keskeytysten osuuden kasvua selittää keskeytysten kokonaismäärän väheneminen.

Vuonna 2021 THL:n mukaan 91,2 prosenttia raskaudenkeskeytyksistä tehtiin ennen kahdettatoista raskausviikkoa. Ennen yhdeksättä raskausviikkoa tehtiin 77,5 prosenttia keskeytyksistä. Näiden varhaisten keskeytysten osuus on kasvanut viime vuosina ja oli vuonna 2021 kuusi prosenttiyksikköä suurempi kuin vuosikymmen aikaisemmin.

Kansalaisaloitteen arviointia

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää perusteltuna ja kannatettavana kansalaisaloitteen keskeistä sisällöllistä ehdotusta, jonka mukaan raskauden keskeytyksen saisi raskaana olevan omaan pyyntöön perustuen kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka. Aloitteen sisältämä muutos vahvistaa valiokunnan näkemyksen mukaan raskaana olevien itsemääräämisoikeutta tunnustamalla lainsäädännössä sen, että raskaus voidaan keskeyttää tiettyyn viikkorajaan ilman, että toimenpiteelle on esitettävä nimenomaisia perusteita. Valiokunta toteaa, että ehdotettu lakimuutos ei muuta raskauden keskeytyksen saamisen näkökulmasta merkittävästi nykyistä tilannetta, koska keskeytyksen on käytännössä saanut sosiaalisilla syillä, joiden tulkinta on ollut varsin joustavaa. Oikeudellisesti raskaana olevalta edellytetään kuitenkin perusteluita, ja lainsäädäntö periaatteessa mahdollistaa myös lääkärin harkintavallan ja siten myös kielteisen päätöksen. Lain tasolla tilanne on siten valiokunnan näkemyksen mukaan epätydyttävä.

Valiokunnan käsityksen mukaan kansalaisaloitteeseen liittyy kuitenkin joitakin sisällöllisiä ja lainsäädännöllisiä ongelmia.

Kansalaisaloitteen muotona on lakiehdotus eikä ehdotus lainsäädännön valmisteluun ryhtymiseksi. Aloitteen tarkoituksena on, että eduskunta säätäisi osana aloitteen käsittelyä uuden, kansalaisaloitteessa ehdotetun lain raskauden keskeyttämisestä ja kumoaisi voimassa olevan lain. Sisällöllisesti kansalaisaloitteen sisältämässä lakiehdotuksessa ehdotetaan uudistettavaksi aloitteen kanalta keskeiset säännökset. Voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaaviin säännöksiin ehdotetaan lisäksi monin osin ainoastaan teknisluonteisia päivityksiä.

Laki raskauden keskeyttämisestä on perusratkaisuiltaan noin 50 vuotta vanhaa lainsäädäntöä, jota on sen voimassaoloaikana muutettu varsin vähän. Lain keskeiset säännökset ovat siten ajalta ennen perustuslakiuudistusta sekä eräiden terveydenhuollon toiminnan näkökulmasta keskeisten lakien, kuten esimerkiksi potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) ja terveydenhuoltolain (1326/2010) säätämistä.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Edellä todettuun viitaten kansalaisaloitteessa ehdotetun lain 1 §:n 2 momentin sääntely siitä, milloin raskaus voidaan keskeyttää kahdennentoista raskausviikon jälkeen, vaikuttaa valiokunnan näkemyksen mukaan osin ongelmalliselta. Voimassa olevan raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 §:ssä säädetään perusteista, joilla raskaus voidaan keskeyttää ja joita noudatetaan myös kahdennentoista raskausviikon jälkeen kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun saakka (eli viikoilla 12+1—20+0) tehtävissä keskeytyksissä. Lisäksi 5 a §:ssä säädetään perusteista, joiden nojalla raskaus voidaan keskeyttää kahdennenkymmenennenneljän raskausviikon loppuun saakka. Kansalaisaloitteessa ehdotetussa 1 §:n 2 momentissa ei mainita eräitä voimassa olevan lain perusteita raskauden keskeytykselle (1 §:n 2—4 ja 6 kohta). Koska aloitteen perustelutekstissä ei ilmaista tarkoitusta kaventaa raskauden keskeyttämisen perusteita, tämä sääntely on ilmeisesti tarkoitettu korvattavan ehdotetun 1 §:n 2 momentin 3 kohdan sääntelyllä, jonka mukaan raskauden saa keskeyttää Valviran luvalla, jos siihen on "muu erityinen syy". Tämä käytännössä jättäisi valiokunnan näkemyksen mukaan Valviran harkintavallan hyvin laajaksi.

Perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta toinen ongelmallinen säännös vaikuttaa olevan kansalaisaloitteessa uuteen lakiin ehdotettu 2 §. Sen mukaan, jos raskaana oleva terveydentilansa tai muun vastaavan syyn vuoksi ei kykene esittämään pätevää pyyntöä raskauden keskeyttämiseen, se voidaan suorittaa hänen laillisen edustajansa hakemuksesta, jos painavat syyt puoltavat toimenpidettä. Säännös perustuu voimassa olevan lain 2 §:ään, jossa ilmaisun "terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi" sijasta käytetään ilmaisua "mieliseräuden, vajaamielisyyden tai häiriintyneen sieluntoimintansa vuoksi". Asiallisesti säännöksessä säädetään mahdollisuudesta suorittaa raskauden keskeytys muun henkilön kuin raskaana olevan tekemän hakemuksen perusteella. Aloitteessa ehdotetun uuden säännöksen sanamuodon ja perustelujen perusteella ei ole selvää, onko tarkoitus ollut säätää voimassa olevaa säännöstä vastaava säännös, mutta neutraalimpaa kieltä käyttäen vai myös muuttaa säännöksen asiallista soveltamisalaa.

Valiokunta toteaa, että säännös on merkityksellinen raskaana olevan itsemääräämisoikeuden näkökulmasta sekä Suomea sitovien Euroopan neuvoston biolääketiedesopimuksen (SopS 24/2010) ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen (SopS 27/2016) määräysten kannalta. Itsemääräämisoikeus on vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen keskeisiä periaatteita. Sopimuksen 12 artiklassa (yhdenvertaisuus lain edessä) säädetään vammaisen henkilön oikeudellisesta kelpoisuudesta ja sen käyttämisen tukemisesta. Aloitteen pykälässä tarkoitettuun tilanteeseen soveltuu potilaslain 6 §:n sääntely potilaan itsemääräämisoikeudesta. Valiokunnan käsityksen mukaan tällaisen menettelyn edellytyksistä tulisi kuitenkin säätää voimassa olevaa lakia ja kansalaisaloitteessa olevaa säännösehdotusta täsmällisemmin, jos tällaiselle sääntelylle katsottaisiin tarkemmassa oikeudellisessa arvioinnissa olevan tarve ja sen katsottaisiin olevan mahdollinen. Valiokunnan käsityksen mukaan tällaisesta menettelystä ja sen tarkemmista edellytyksistä säätäminen vaatii siten laajempaa arviointia ja jatkovalmistelua.

Myös kansalaisaloitteen lakiehdotuksen eräät muut kohdat vaativat saadun selvityksen mukaan jatkoselvitystä. Lisäksi eräiden säännösehdotusten tarkoituksenmukaisuus tulisi arvioida ottaen huomioon, että vastaavista sisällöistä säädetään terveydenhuollon yleislainsäädännössä.

Edellä esitetyn perusteella kansalaisaloitteen sisältämä laki raskauden keskeyttämisestä ei valiokunnan näkemyksen mukaan sellaisenaan täytä lopulliselle säädökselle asetettavia vaatimuksia.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että aloitteen sisältämässä lakiehdotuksessa olevat ongelmat johtuvat pitkälti siitä, että voimassa oleva lainsäädäntö sisältää vastaavia ongelmia. Useita nykyisen lain säännöksiä ei siten voida sellaisenaan viedä uuteen lakiin. Kokonaan uuden lain antaminen tai lain laaja päivittäminen vaatii valiokunnan näkemyksen mukaan normaalin lainvalmisteluprosessin valtioneuvostossa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ei puolla ehdotetun uuden raskauden keskeyttämisestä annetun lain säätämistä kansalaisaloitteen pohjalta, koska usea ehdotettu säännös vaatii jatkoselvitystä, eikä aloitteessa ehdotettu uusi laki kaikin osin todennäköisesti vastaisi nykyisiä lainsäädännölle asetettuja oikeudellisia vaatimuksia. Sen sijaan valiokunnan käsityksen mukaan aloitteen keskeinen sisältö voidaan toteuttaa osana kansalaisaloitteen eduskuntakäsittelyä muuttamalla osittain voimassa olevaa raskauden keskeyttämisestä annettua lakia kansalaisaloitteen sisällön säätämiseksi. Valiokunta ehdottaa siten aloitteen keskeisen sisällön toteuttamiseksi kansalaisaloitetta suppeampaa lakimuutosta raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin.

Valiokunnan keskeiset ehdotukset

Raskaana olevan pyynnöstä tapahtuva keskeytys

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että raskauden keskeytyksestä annettua lakia muutetaan jäljempänä esitetyin tavoin siten, että lakiin sisällytetään kansalaisaloitteen keskeinen muutos eli oikeus raskauden keskeyttämiseen raskaana olevan omaan pyyntöön perustuen kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka. Vuodesta 1970 voimassa olleessa laissa raskauden keskeytykset eivät nimenomaisesti perustu raskaana olevan itsemääräämisoikeudelle. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan käytännössä raskauden keskeytyksen kuitenkin saa mainittuun viikkorajaan asti lain sosiaaliin perusteisiin liittyvän joustavan tulkinnan myötä. Näin ollen ehdotettu muutos ei käytännössä muuttaisi tilannetta siltä osin, saako raskauden keskeytyksen vaiko ei. Muutos kuitenkin vahvistaa lain tasolla raskaana olevan itsemääräämisoikeutta, koska voimassa oleva laki edellyttää keskeytykselle perusteluja ja sallii lääkärille mahdollisuuden arvioida keskeytystä pyytävän perustelujen pätevyyttä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että raskauden keskeytystä koskeva sääntely saatetaan kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä tältä osin nykykäytäntöjen tasalle samalla vahvistaen säädösperusteisesti raskaana olevan itsemääräämisoikeutta.

Valiokunta pitää tärkeänä raskaana olevan näkökulmasta myös sitä, että ehdotetut muutokset mahdollistavat raskauden keskeytyksen käytännössä varhaisemmassa vaiheessa, kun vaatimus kahden lääkärin lausunnosta poistuu. Mitä varhaisemmassa vaiheessa raskauden keskeytys tehdään, sitä vähemmän siihen liittyy saadun selvityksen mukaan kipua, kipulääkkeen tarvetta, vuotoa ja lisätoimenpiteiden tarvetta. Näistä syistä varhaiset keskeytykset (alle 10 raskausviikkoa) voidaan lisäksi tehdä sairaalan ohjaamina usein kotona, kun taas pidemmällä olevat raskaudet keskeytetään sairaalassa. Valiokunnan näkemyksen mukaan muutoksilla siten myös vähennetään terveydenhuollon resurssien tarpeetonta kuormittamista sekä hallinnollista taakkaa.

Valiokunnan ehdottamat säännösmuutokset on laadittu siten, että ne eivät muuta voimassa olevan lain soveltamiskäytäntöön nähden raskauden keskeyttämisen edellytyksiä kahdennentoista raskausviikon jälkeen tehtävissä keskeytyksissä.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Valiokunnan ehdotukset sisältävät lisäksi eräitä sellaisia säännösmuutoksia sekä vanhentuneiden käsitteiden päivityksiä tai poistoja, jotka ovat selkeitä ja siten ilmeisiä, että ne ovat valiokunnan näkemyksen mukaan tehtävissä kansalaisaloitteen eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Valiokunta toteaa, että raskauden keskeyttämisestä annettu laki on myös eräiltä muilta kuin nyt muutettaviksi ehdotetuilta osin vanhentunut ja se on välttämätöntä uudistaa erikseen valtioneuvoston toimesta kokonaisuudistuksena. Kokonaisuudistuksen yhteydessä on mahdollista sisällöllisesti arvioida nyt ehdotettua laajemmin sääntelyn muutostarpeita vahvistaen raskaana olevan itsemääräämisoikeuden toteutumista. (*Valiokunnan lausumaehdotus*) Samalla sääntelyä on tarpeen arvioida sen täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden näkökulmasta. Valiokunta pitää lain kokonaisuudistusta erittäin tärkeänä ja toteaa, että se tulee valmistella mahdollisimman pikaisesti.

Psykososiaalisen tuen antaminen

Raskauden keskeyttämisestä annetun lain 4 §:n 1 momentissa säädetään velvoitteesta antaa keskeyttämistä pyytävälle selvitystä raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista. Potilaan terveydentilaa, hoidon merkitystä, eri hoitovaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia sekä muita hänen hoitoonsa liittyviä merkityksellisiä seikkoja koskevan selvityksen antamisesta säädetään potilaslain 5 §:ssä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella valiokunta pitää tärkeänä, että selvityksen antamisen lisäksi raskauden keskeyttämisestä annetussa laissa säädettäisiin psykososiaalisen tuen antamista koskevasta velvoitteesta. Saadun selvityksen mukaan psykososiaalisen tuen tarjoaminen raskaudenkeskeytyksen jälkeen on usein riittämätöntä ja vaihtelee alueittain. Valiokunta pitää psykososiaalisen tuen tarjoamista tärkeänä riippumatta siitä, mistä syystä raskaudenkeskeytykseen on päädytty. Valiokunta korostaa tuen merkitystä sekä raskaana olevalle että toiselle vanhemmalle. Raskauteen ja sen keskeytykseen voi sekä raskaana olevalla että toisella vanhemmalla liittyä sellaisia elämäntilanteita, joissa tuen tarve on korostunut.

Raskauden keskeytykseen liittyvän psykososiaalisen tuen antamista koskevan velvoitteen nimenomaisen sääntelyn kohdalla on kuitenkin arvioitava sitä, sisältäisikö säännös sellaisia tehtäviä, jotka katsottaisiin uusiksi tai laajeneviksi velvoitteiksi kunnille (jatkossa hyvinvointialueille), jolloin rahoitusperiaatteen mukaisesti tehtäviin tulee osoittaa lisärahoitus.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 27 §:n mukaan kunnan (jatkossa hyvinvointialueen) järjestämisvastuulla olevaan terveydenhuollon mielenterveystyöhön kuuluu terveydenhuollon palveluihin sisältyvä mielenterveystyö suojaaviin ja sitä vaarantaviin tekijöihin liittyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki.

Valiokunnan käsityksen mukaan kunnan (jatkossa hyvinvointialueen) järjestämisvastuuseen kuuluu kyseisen säännöksen perusteella neuvonnan ja (psykososiaalisen) tuen antaminen yleisenä velvoitteena osana terveydenhuollon palveluja. Näin ollen psykososiaalisen tuen antaminen nimenomaisesti raskauden keskeytykseen liittyen ei olisi valiokunnan näkemyksen mukaan luonteeltaan uusi tai laajeneva velvoite.

Terveydenhuoltolain 24 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan sairaanhoitopalveluihin sisältyvät sairauksien ehkäiseminen, parantaminen ja kärsimysten lievittäminen. Mainitun lainkohdan perus-

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

telujen (HE 90/2010 vp, s. 115) mukaan "potilaan psykososiaalinen tuki ja kuntoutus ovat olennainen osa sairauden hoitoa heti hoidon alusta alkaen". Vaikka raskauden keskeytys ei ole nimenomaisesti sairauden hoitoa, myös tämä kirjaus korostaa valiokunnan näkemyksen mukaan psykososiaalisen tuen kuuluvan hoitokokonaisuuteen sen osana.

Myös sosiaalihuoltolain (1301/2015) 25 §:n mukaan sosiaalihuollon mielenterveystyöhön kuuluu sosiaalipalveluihin sisältyvä mielenterveyttä suojaaviin ja sitä vaarantaviin tekijöihin liittyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan raskauden keskeyttämiseen liittyvän neuvonnan toimintamalleja on jo käytössä.

Edellä todetun perusteella valiokunta ehdottaa, että lain 4 §:n 1 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan raskauden keskeytystä pyytävällä tai sitä harkitsevalla sekä toisella vanhemmalla on oikeus saada hänen tarvitsemansa psykososiaalinen tuki. Valiokunta pitää tärkeänä, että säännös kirjataan nimenomaisesti raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin, koska vanhentuneen 4 §:n säännöksen valossa voi syntyä mielikuva, että raskauden keskeytysten yhteydessä olisi riittävää antaa pelkästään sen sisältämä selvitys ilman, että samalla huolehditaan psykososiaalisesta tuesta, jonka edellä todettu muu sosiaali- ja terveydenhuollon sääntely sinänsä jo velvoittaa antamaan. Valiokunnan näkemyksen mukaan lisäys selkeyttää lainsäädännön tasolla oikeutta tuen saamiseen myös raskauden keskeytyksen yhteydessä.

Valiokunta painottaa, että raskauden keskeytykseen liittyvän psykososiaalisen tuen saatavuus on turvattava yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamalleissa ja käytänteissä on huomioitava, että tuen tarve voi ilmetä ennakkollisesti harkittaessa raskauden keskeytystä ja punnittaessa eri vaihtoehtoja sekä raskauden keskeytyksen jälkeen. Valiokunta toteaa, että alaikäisten kohdalla tuen tarve on usein korostunut. Valiokunta kiinnittää huomiota myös seksuaaliterveyteen ja ehkäisyyn liittyvän neuvonnan merkitykseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että alaikäiselle mahdollistetaan turvallinen ja luottamuksellinen kuuleminen.

Isän kuuleminen

Raskauden keskeytyksestä annetun lain 7 §:n 1 momentissa säädetään, että ennen raskauden keskeyttämistä koskevan päätöksen tekoa on, jos siihen katsotaan olevan syytä, varattava odotettavan lapsen isälle tilaisuus esittää käsityksensä asiassa.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa pidettiin säännöstä ongelmallisena suhteessa raskaana olevan itsemääräämisoikeutta vahvistaviin säännösmuutoksiin.

Valiokunta toteaa, että isän kuulemista koskeva säännös on jossain määrin epälooginen suhteessa jäljempänä ehdotettuihin 1 §:n 1 momentin tarkoittamiin ennen kahdennentoista raskausviikon loppumista suoritettaviin keskeytyksiin, koska mainitun säännöksen lähtökohtana on keskeytyksen perustuminen yksin raskaana olevan tahtoon. Näin ollen valiokunta ehdottaa, että säännöstä muutetaan säännösten keskinäisen loogisuuden vuoksi siten, että odotettavan lapsen isän kuulemista koskeva velvoite rajataan koskemaan lain 1 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 5 a §:ssä tarkoitet-

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

tuja raskauden keskeytyksiä. Kuulemisvelvoite ei siten jatkossa koskisi 1 §:n 1 momentin tarkoittamia tilanteita, joissa keskeytyksen saisi yksinomaan raskaana olevan pyynnön perusteella.

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että odotettavan lapsen isän kuulemista koskeva velvoite ei sellaisenaan vaikuta raskaana olevan aborttioikeuteen nykysääntelyssä eikä myöskään valiokunnan ehdottaman lainmuutoksen jälkeen.

Aloitteet

Valiokunta pitää edellä esitetyin perustein tarkoituksenmukaisena, että kansalaisaloitteen keskeinen sisältö saatetaan voimaan muuttamalla raskauden keskeyttämisestä annettua lakia. Valiokunta ehdottaa siten kansalaisaloitteen KAA 8/2020 vp sekä lakialoitteen LA 82/2020 vp hylkäämistä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

1 §. Pykälän rakennetta ja sisältöä ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1 momentti koskee kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka tehtäviä raskauden keskeytyksiä, 2 momentti raskaana olevan hengen tai terveyden vaaran perusteella tehtäviä keskeytyksiä kahdennentoista raskausviikon jälkeen sekä 3 ja 4 momentti perusteita, joiden perusteella Valvira voi myöntää luvan keskeytykseen kahdennentoista raskausviikon jälkeen kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun saakka.

Pykälän 1 momentin mukaisissa keskeytyksissä raskaana olevan ei tarvitse esittää mitään perusteluja raskauden keskeytykselle, vaan keskeytyksen saa omaan tahtoon ja pyyntöön perustuen. Valviran nykykäytäntöä vastaavasti kahdestoista raskausviikko katsotaan loppuvan, kun viikot ovat 12+0. Sen jälkeen ollaan yli kahdennentoista raskausviikon. Ehdotetun 1 momentin mukainen keskeytys on siten mahdollinen raskausviikolle 12+0.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettu keskeytys on hoitotapahtuma, johon soveltuu pykälän 1 momentin sääntelyn sekä raskauden keskeyttämisestä annetun lain eräiden muiden säännösten lisäksi terveydenhuollon yleislainsäädäntö. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta. Valiokunta toteaa, että raskauden keskeytystä koskevassa sääntely-yhteydessä mainittu säännös tarkoittaa, että keskeytyksen saaminen edellyttää lääkärin vastaanottoa, mutta lääkäri ei voi evätä raskauden keskeytyksen saamista.

Pykälän 2 momentin mukaisissa hengen tai terveyden vaaran perusteella tehtävissä keskeytyksissä lupapäätöksen keskeytyksiin antaa nykytilaa vastaavasti kaksi lääkäriä, mistä säädetään 5 §:n 2 momentissa sekä 6 §:ssä. Ehdotetun 1 §:n 2 momentin mukaiselle keskeytykselle ei ole säädettyä viimeistä raskausviikkorajaa, kuten ei voimassa olevassa laissakaan.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset Valviran luvalla tehtävistä raskauden keskeytyksistä. Voimassa olevan lain 5 §:ssä säädetään, että muun syyn kuin naisella olevan sairauden tai ruumiinvian vuoksi raskautta ei saa keskeyttää kahdennentoista raskausviikon jälkeen. Terveystieteiden tutkimuskeskus (nykyisin Valvira) voi voimassa olevan pykälän mukaan kuitenkin, jollei nainen raskaaksi saatettaessa ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta tai jos siihen muuten on erityistä syytä, antaa luvan raskauden keskeyttämiseen myöhemminkin, ei kuitenkaan kahdennenkymmenennen raskausviikon jälkeen. Koska sääntelyä ehdotetaan edellä muutettavan siten, että kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka keskeytyksen saisi omaan pyyntöön perustuen, edellytyksistä suorittaa keskeytys Valviran luvalla kahdennentoista raskausviikon jälkeen kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun saakka (eli viikot 12+1—20+0) ehdotetaan säädettävän 1 §:n 3 momentissa. Ehdotetun 3 momentin mukainen keskeytys on siten mahdollinen raskausviikolle 20+0.

Ehdotetun 3 momentin perusteet vastaavat eräin kielellisin tarkistuksin sisällöllisesti voimassa olevan lain 1 §:n mukaisia perusteita, joita voimassa olevan lain mukaan sovelletaan vastaavilla raskausviikoilla suoritettavissa keskeytyksissä. Tämän lisäksi 5 §:ssä edellytetään erityisen syyn olemassaoloa, tai edellytyksenä on, että raskaana oleva raskaaksi saatettaessa ei ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta. Valiokunta toteaa, että voimassa oleva säännös erityisen syyn vaatimuksesta ei ole kovinkaan tarkkarajainen. Näin ollen valiokunta ehdottaa tässä yhteydessä pykälän 4 momentiksi Valviran nykykäytäntöä vastaavaa säännöstä, jonka mukaan hakemuksessa on tuotava esiin ja perusteltava, miksi raskaus on havaittu myöhään tai miksi keskeytys on viivästynyt.

Voimassa olevan lain 1 §:n 4 kohta on jaettu 1 §:n 3 momentin 5 ja 6 kohdaksi, koska 4 momentissa säädetään eräistä lisämenettelyistä keskeytettäessä raskaus. Voimassa olevan lain 5 §:n 2 momentin mukaan se, että raskaana oleva raskaaksi saatettaessa ei ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta, on itsessään peruste myöntää lupa keskeytykseen kahdennentoista raskausviikon jälkeen. Pykälän 4 momentissa viitataan niihin 3 momentin perusteisiin, joiden esilläolon lisäksi on hakemuksessa esitettävä ja perusteltava, miksi raskaus on havaittu myöhään tai miksi keskeytys on viivästynyt.

Valiokunta ehdottaa lisäksi pykälän 3 momentista poistettavaksi eräitä vanhentuneita ilmaisuja. Voimassa olevan lain 6 kohdan mukaan raskaus voidaan keskeyttää "kun jommankumman tai kummankin vanhemman sairaus, häiriytynyt sieluntoiminta tai muu niihin verrattava syy vakavasti rajoittaa heidän kykyään hoitaa lasta". Valiokunta ehdottaa, että 3 momentin 2 kohdaksi siirretystä vastaavasta säännöksestä poistetaan tarpeettomana ilmaisu "häiriintynyt sieluntoiminta". Kyseisen kohdan sanamuoto "sairaus tai muu niihin verrattava syy" kattaa sellaiset mielenterveyden ongelmat, joihin vanhentunut ilmaisu viittaa. Muutoksella ei siten ole tarkoitus kaventaa kohdan soveltamisalaa.

Vastaavasti 3 momentin 6 kohdasta (voimassa olevan lain 1 §:n 5 kohta) ehdotetaan poistettavaksi ilmaisu, joka viittaa mahdollisuudesta raskauden keskeytykseen, kun on syytä otaksua, että lapsi olisi "vajaamielinen". Kohtaan jäävä ilmaisu, "kun on syytä otaksua, että lapsella olisi tai lapselle kehittyisi vaikea sairaus tai ruumiinvika" viittaa valiokunnan näkemyksen mukaan kattavasti sikiön vaikeisiin kehityshäiriöihin. Näin ollen tälläkään muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa kohdan soveltamisalaa.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että raskaus voidaan keskeyttää myös ennen kahdennentoista raskausviikon päättymistä raskaana olevan terveyteen liittyvistä syistä (ehdotettu 2 momentti) tai keskeytyksen takana on jokin 3 momentissa tarkoitettu syy, mutta lain sääntelyn logiikassa tällöin kyse on 1 momentin mukaisesta omaan pyyntöön perustuvasta keskeytyksestä riippumatta keskeytyksen syystä, jolloin ei siis tule noudatettavaksi laissa säädetty Valviran tai lääkärien lupaan liittyvä menettely.

4 §. Valiokunta ehdottaa, että edellä yleisperusteluissa ilmenevistä syistä johtuen pykälän 1 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan raskauden keskeytystä pyytävällä tai sitä harkitsevalla sekä toisella vanhemmalla on oikeus saada hänen tarvitsemansa psykososiaalinen tuki.

5 §. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi voimassa olevan 2 ja 3 momentin sääntely 1 §:ään tehtyjen muutosten johdosta. Sen sijaan 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että raskauden vaarantaessa raskaana olevan hengen tai terveyden (ehdotettu 1 §:n 2 momentti) keskeytys edellyttää kahden lääkärin päätöstä. Sääntely siirretään voimassa olevan 6 §:n 1 momentin 1 kohdasta, ja asiallisesti se vastaa nykytilaa. Säännöksessä tarkoitetuille keskeytyksille ei säädetä ylääkarajaa. Myös tältä osin sääntely vastaa nykytilaa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi viikkorajasta, johon asti Valvira voi myöntää luvan 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun keskeytykseen. Viikkorajaa koskeva sääntely vastaa asiallisesti voimassa olevaa 5 §:n 3 momentin sääntelyä.

Pykälän uudeksi 4 momentiksi ehdotetaan voimassa olevaa 10 §:n 1 momenttia tarkempaa asetuksenantovaltuutusta asetuksella säädettävästä hakemusmenettelystä.

Voimassa olevan lain 15 §:ssä on valtuussäännös antaa lomakkeista säännöksiä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Valiokunnan näkemyksen mukaan lain 15 §:n valtuutuksen nojalla voidaan tehdä tarvittavat muutokset raskauden keskeyttämistä ja sterilisoinnista koskevista lomakkeista annettuun sosiaali- ja terveysministeriön asetukseen (1063/2008).

5 a §. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi tekninen pykäläviittaustarkennus sekä muutetaan Valviran nimi ajantasaiseksi. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että pykälän mukainen keskeytys on mahdollinen raskausviikolle 24+0.

6 §. Pykälän 1 momentin sääntely ehdotetaan poistettavaksi, koska sen sääntely on osin tarpeeton raskauden keskeytyksen ollessa mahdollista omaan pyyntöön perustuen kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka ja osin päällekkäistä 1 §:n 2—4 momentin sekä 5 §:n 2 ja 3 momentin säännösten kanssa.

Pykälän 2 momentin sääntely siirtyy 1 momentiksi ja siihen tehdään teknisluonteinen pykäläviittaustausmuutos. Edellä esitettyjen muutosten johdosta säännöksen soveltamisala muuttuu, kun jatkossa sääntely koskee vain tilannetta, jossa raskauden keskeytystä haetaan raskauden vaarantaessa raskaana olevan hengen tai terveyden.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Pykälän 3 momentin sääntely siirtyy 2 momentiksi. Momentista poistetaan viittaus yhden lääkärin menettelyyn, koska jatkossa voi olla vain kahden lääkärin kielteisiä päätöksiä. Lisäksi muutetaan Valviran nimi ajantasaiseksi.

7 §. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttia muutetaan säännösten keskinäisen loogisuuden vuoksi siten, että isän kuulemista koskeva velvoite rajataan koskemaan lain 1 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 5 a §:ssä tarkoitettuja raskauden keskeytyksiä.

Pykälän 2 momenttiin tehdään tekninen muutos pykäläviittaukseen sekä muutetaan ajantasaiseksi 2 ja 3 momentin ilmaisuja.

8 §. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentti kumotaan. Säännöksen mukaan lausunnonantajalääkärinä voi toimia jokainen valtion tai hyvinvointialueen palveluksessa oleva lääkäri taikka muu lääkäri, jolle Valvira on myöntänyt tehtävään luvan. Muussa terveydenhuollon sääntelyssä ei edellytetä erillistä viranomaislupaa tietyn yksittäisen terveydenhuollon tehtävän hoitamiseen, eikä säännös siten ole enää ajantasainen. Kumoamisen myötä niin julkisen kuin yksityisen terveydenhuollon lääkärit voivat antaa lausuntoja ilman erillistä Valviran lupaa.

Valiokunta toteaa, että pykälän 2 momentin sääntely siitä, että raskauden keskeyttäminen suoritetaan keskeyttämissairaalassa, ei enää vastaa nykyisiä hoitokäytäntöjä. Saadun selvityksen mukaan raskaudenkeskeytyksistä 97 prosenttia tehdään lääkkeellisesti eikä keskeytys pääsääntöisesti edellytä sairaalahoitoa. Valiokunta ehdottaa, että 2 momentti kumotaan.

9 §. Pykälästä ehdotetaan edellä 8 §:n 2 momentin kumoamisen johdosta poistettavaksi viittaus kyseiseen säännökseen.

10 a §. Jotta raskaudenkeskeytyshakemukset voidaan raskauden keskeyttämis- ja sterilointilautakunnassa käsitellä lain kirjauksen mukaisesti viivytystä, toimii lautakunta valiokunnan saaman selvityksen mukaan nykyisin myös etäyhteyksin. Selvyyden vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakiin lisätään uusi pykälä, jossa säädetään mahdollisuudesta tehdä päätöksiä etäkokouksessa (sähköinen kokous). Ehdotettu säännös vastaa kuntalain (410/2015) 98 §:ää ja kliinisestä lääketutkimuksesta annetun lain (983/2021) 21 §:ää.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Valiokunnan edellä esittämät 1 §:n 3 momentin 3 kohdan sekä 8 §:n muutosehdotukset on yhteensovitettu 1.1.2023 voimaan tulevan rikoslain muutoksen (730/2022) sekä vastaavasti vuoden 2023 alusta voimaan tulevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän lakimuutoksen (586/2022) kanssa. Näin ollen nyt ehdotettu laki tulee saattaa valiokunnan näkemyksen mukaan voimaan mahdollisimman pian, mutta aikaisintaan 1.1.2023. Valiokunta toteaa, että lain voimaantuloajassa on tarpeen huomioida lisäksi, että lakimuutokset edellyttävät raskauden keskeyttämisestä annetun asetuksen sekä raskauden keskeyttämistä ja sterilointia koskevista lomakkeista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen uudistamista. Näille muutoksille on siten voimaantuloa määritettäessä varattava tarvittava aika.

Raskauden keskeyttämistä koskeva asia voi olla vireillä Valvirassa tai terveydenhuollon toimintayksikössä ehdotetun lain voimaan tullessa. Valiokunta ehdottaa, että lakiin lisätään käsittelyä koskevana pääsääntönä siirtymäsäännös, jonka mukaan Valvirassa vireillä olevat asiat käsitel-

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

lään lain voimaan tullessa olleiden säännösten mukaisesti. Tällöin ennen lain voimaantuloa tuleiden hakemusten käsittelyä Valvirassa voidaan jatkaa siten, ettei esimerkiksi niitä koskien tarvitse toimittaa uusia, lakiuudistuksen myötä uudistettavia lomakkeita.

Valiokunta ehdottaa, että edellä todetusta pääsäännöstä säädetään poikkeus koskien ns. sikiöperusteisia raskauden keskeytyksiä, joissa raskaus ei ole edennyt yli kahdennentoista raskausviikon. Voimassa olevassa sääntelyssä säädetään, että Valvira käsittelee tällaiset keskeytykset aina, myös siis raskausviikoilla 0—12. Valiokunta pitää yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallisena, jos keskeytystä ei saisi näissä tilanteissa omaan pyyntöön perustuen. Valiokunta ehdottaa siirtymäsäännöstä, jonka mukaan kyseisissä tilanteissa ennen ehdotetun lain voimaan tuloa tehty hakemus raukeaa ja sovelletaan ehdotettuja säännöksiä.

On kuitenkin mahdollista, että kahdennentoista raskausviikon raja lähestyy niin pian, ettei keskeytys enää käytännössä ole mahdollinen ennen kyseisen raskausviikon loppua. Valiokunta ehdottaa, että Valvira voi tässä tapauksessa käsitellä hakemuksen loppuun lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Siirtymäsäännöksessä on syytä säätää poikkeussäännökset myös tilanteisiin, joissa toimivalta kumoutuvien säännösten nojalla on yhdellä tai kahdella lääkäriellä ja keskeytysasian käsittely terveydenhuollon toimintayksikössä on kesken. Jos raskaus ei ole edennyt yli kahdennentoista raskausviikon loppuun, ei valiokunnan näkemyksen mukaan ole perusteltua, että lausuntopäätösmenettely saatetaan loppuun, koska ehdotetun 1 §:n 1 momentin mukaan raskauden keskeytyksen saisi omaan tahtoon perustuen. Jos kuitenkin vireillä on asia, jossa keskeytystä haetaan raskaana olevan terveyteen liittyvien syiden perusteella ja raskaus on edennyt yli kahdennentoista raskausviikon, tulee käsittely saattaa päätökseen. Jos raskaus ei ole edennyt tämän viikkorajan yli, keskeytyksen saa ehdotetun 1 §:n 1 momentin mukaisesti, eli lääkärit eivät voi kieltää raskauden keskeytystä. Jos lausunnonantaja- ja suorittajalääkäriin lausuntomenettely on tällaisessa tilanteessa kesken, kiinnittää valiokunta huomiota siihen, että keskeytykseen liittyvä hoito terveydenhuollossa ei katkea sovellettavien säännösten muuttumisesta huolimatta, koska kyse on raskaana olevan terveydentilan vuoksi suoritettavasta keskeytyksestä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy uuden, 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan uusi lakiehdotus)

Eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 8/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA 82/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan uusi lakiehdotus

1.

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 8 §, sellaisena kuin niistä on
8 §:n 1 momentti laissa 586/2022 ja 8 §:n 2 momentti laissa 1085/1992,
muutetaan 1 §, 4 §:n 1 momentti ja 5, 5 a, 6, 7 ja 9 §,
lisätään uusi 10 a §,
sellaisina kuin niistä ovat 1 § osaksi laeissa 493/2019 ja 730/2022, 5 § osaksi laeissa 564/1978
ja 1085/1992, 5 a § laissa 1085/1992, 6 § osaksi laissa 1085/1992 sekä 7 §:n 1 momentti laissa
328/2001.

1 §

Raskaus voidaan raskaana olevan pyynnöstä keskeyttää kahdennentoista raskausviikon lop-
puun saakka. (Uusi 1 mom.)

Raskaus voidaan raskaana olevan pyynnöstä keskeyttää kahdennentoista raskausviikon jäl-
keen, kun raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen hänen sairautensa, ruumiinvikansa tai
heikkoutensa vuoksi vaarantaisi hänen henkensä tai terveytensä. (Uusi 2 mom.)

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi lisäksi myöntää luvan raskauden keskeyt-
tämiseen raskaana olevan pyynnöstä kahdennentoista raskausviikon jälkeen, kun

~~1) kun raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen hänen sairautensa, ruumiinvikansa tai
heikkoutensa vuoksi vaarantaisi hänen henkensä tai terveytensä;~~

1) ~~kun~~ hänen tai hänen perheensä elämänotot ja muut olosuhteet huomioon ottaen lapsen syn-
nyttäminen ja hoito olisi hänelle huomattava rasitus; (entinen 2 kohta)

2) ~~kun~~ jommankumman tai kummankin vanhemman sairaus, ~~häiriytynyt sieluntoiminta~~ tai
muu niihin verrattava syy vakavasti rajoittaa heidän kykyään hoitaa lasta. (entinen 6 kohta)

3) ~~raskaana oleva~~ on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17
luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1, 2, 5, 12, 13 tai 16 §:ssä;

4) ~~kun~~ on syytä otaksua, ~~että lapsi olisi vajaamielinen tai~~ että lapsella olisi tai lapselle kehittyi-
si vaikea sairaus tai ruumiinvika; ~~tai~~ (entinen 5 kohta)

5) ~~raskaana oleva~~ raskaaksi saatettaessa ~~ei ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta tai~~ oli täyttä-
nyt neljäkymmentä vuotta ~~tai~~ kun hän on jo synnyttänyt neljä lasta; ~~tai~~ (entinen 4 kohta)

6) raskaana oleva raskaaksi saatettaessa ei ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta.

Jos raskauden keskeytystä haetaan 3 momentin 1—5 kohdassa tarkoitetun perusteen nojalla,
hakemuksessa on lisäksi tuotava esiin ja perusteltava, miksi raskaus on havaittu myöhään tai mik-
si raskauden keskeytys on viivästynyt. (Uusi 4 mom.)

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

4 §

Ennen kuin raskaus tämän lain mukaan keskeytetään, on keskeyttämistä pyytävälle annettava selvitys raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista. Raskauden keskeytystä pyytävällä tai sitä harkitsevalla sekä toisella vanhemmalla on oikeus saada hänen tarvitsemansa psykososiaalinen tuki

5 §

Raskaus on keskeytettävä niin aikaisessa vaiheessa kuin mahdollista.

Lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa raskauden keskeyttämisen edellytyksenä on kahden lääkärin myönteinen päätös.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi myöntää luvan 1 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tapauksessa raskauden keskeyttämiseen kahdennenkymmenennen raskausviikon loppuun saakka.

Hakemuksesta saada raskauden keskeytys, hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja hakemusmenettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. (Uusi 4 mom.)

5 a §

Sen estämättä, mitä 1 ja 5 §:ssä säädetään, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi antaa luvan raskauden keskeyttämiseen, jos lapsivesi- tai ultraäänitutkimuksella, serologisilla tutkimuksilla taikka muulla vastaavalla luotettavalla tutkimuksella on todettu vaikea sikiön sairaus tai ruumiinvika, ei kuitenkaan kahdennenkymmenennenneljän raskausviikon jälkeen.

6 §

~~Raskaus voidaan keskeyttää:~~

~~1) 1 §:n 1–3 ja 6 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa kahden lääkärin lupapäätöksellä tai asetuksella tarkemmin säädettyissä tapauksissa vaihtoehtoisesti terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvalla;~~

~~2) 1 §:n 4 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa keskeyttämisen suorittavan lääkärin päätöksellä; sekä~~

~~3) 1 §:n 5 kohdassa ja 5 §:n 3 momentissa sekä 5 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvalla.~~

Lain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu kahden lääkärin lupapäätös sisältää kummankin erikseen antaman, yksityiskohtaisesti perustellun kirjallisen lausunnon. Lääkäreistä on toisen oltava raskauden keskeyttämisestä lausunnon antava (*lausunnonantajalääkäri*) ja toisen keskeyttämisen suorittava (*suorittajalääkäri*). Lausunnonantaja- tai suorittajalääkärillä ei ole oikeutta perusteetomasti kieltäytyä ottamasta keskeyttämispyyntöä tutkittavakseen.

Jos kahden, ~~tai 1 §:n 4 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa, yhden~~ lääkärin päätös on kielteinen, voidaan lupa raskauden keskeyttämiseen pyytää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta.

7 §

Ennen raskauden keskeyttämistä koskevan päätöksen tekoa on, 1 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 5 a §:ssä tarkoitettussa raskauden keskeytyksessä, jos siihen katsotaan olevan syytä, varattava odotettavan lapsen isälle tilaisuus esittää käsityksensä asiassa.

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

Ennen sellaisen päätöksen tekoa, joka perustuu 1 §:n 3 momentin 1 kohtaan, on, milloin siihen katsotaan syytä olevan, pyydettyä sosiaaliviranomaisen taikka kättilön, sairaanhoitajan tai näitä vastaavan henkilön selvitys raskaana olevan ja hänen perheensä elämänoloista ja muista olosuhteista.

Milloin raskaana oleva on vaikean sairauden tähden saanut erityishoitoa, on lausunnonantajalääkäriin ennen päätöksen tekoa hankittava, mikäli mahdollista, raskaana olevaa sairauden vuoksi hoitaneelta lääkäriltä tämän terveydentilaa koskevat tiedot.

8 §

~~Lausunnonantajalääkäriä voi toimia jokainen valtion tai hyvinvointialueen palveluksessa oleva lääkäri taikka muu lääkäri, jolle Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto on myöntänyt tehtävään luvan.~~

~~Raskauden keskeyttäminen suoritetaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tähän tarkoitukseen hyväksymässä sairaalassa (keskeyttämissairaala). Suorittajalääkäriä voi toimia jokainen sanotun sairaalan palveluksessa oleva laillistettu lääkäri.~~

9 §

Kun raskauden keskeyttämiseen on ryhdyttävä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen syiden perusteella eikä keskeyttämisen edellytyksien tutkiminen 5 ja 6 §:ssä säädettyssä järjestyksessä tai keskeyttämisen suorittaminen 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa sairaalassa voi siitä aiheutuvan viivytyksen takia tai muusta syystä voi tapahtua raskaana olevan henkeä tai terveyttä vakavasti vaarantamatta, saa laillistettu lääkäri suorittaa raskauden keskeyttämisen sanottuja säännöksiä noudattamatta.

10 a § (Uusi)

Raskaudenkeskeyttämis- ja steriloisiasioiden lautakunnalle kuuluvista asioista voidaan päättää varsinaisessa kokouksessa tai sähköisessä toimintaympäristössä kokonaan tai osittain tapahtuvassa kokouksessa (sähköinen kokous).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa vireillä olevat hakemukset käsitellään tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Jos kuitenkin raskauden keskeytystä on haettu Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 1 §:n 5 kohdan nojalla, ja raskaus ei ole edennyt yli kahdennentoista raskausviikon, hakemus raukeaa, ja sovelletaan tämän lain säännöksiä. Jos tällaisessa tilanteessa kahdennentoista raskausviikon viikkorajan lähestymisen takia tiedetään tai voidaan olettaa, ettei raskautta käytännössä ehditä keskeyttää tämän lain 1 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti, virasto voi kuitenkin jatkaa hakemuksen käsittelyä ja myöntää luvan keskeytykseen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Jos raskauden keskeytystä on tämän lain voimaan tullessa haettu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa menettelyssä, ei tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 6 §:n 2 momentin mukaista menettelyä jatketa, ja raskaus voidaan keskeyttää tämän lain 1 §:n 1 momentin mukaisesti. Jos kuitenkin raskauden keskeytystä on haettu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 1 §:n 1 kohdan nojalla, ja raskaus on edennyt yli kahdennentoista raskausviikon, on tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 6 §:n 2 momen-

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp

tin mukainen menettely suoritettava ja tehtävä asiassa päätös tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Jos raskauden keskeytystä on tämän lain voimaan tullessa haettu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa menettelyssä, lääkäri ei tee kohdassa tarkoitettua päätöstä, vaan raskaus voidaan keskeyttää tämän lain 1 §:n 1 momentin mukaisesti.

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto käynnistää välittömästi valmistelun raskauden keskeyttämisestä annetun lain laajemmasta kokonaisuudistuksesta tavalla, joka edelleen vahvistaa raskaana olevan itsemääräämisoikeutta.

Helsingissä 29.9.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kim Berg sd
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Merja Kyllönen vas
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps (osittain)
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Sofia Virta vihr (osittain)
varajäsen Petri Huru ps (osittain)
varajäsen Jari Koskela ps (osittain)
varajäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
varajäsen Mikko Kinnunen kesk (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo

Valiokunnan mietintö StVM 16/2022 vp
Vastalause

Vastalause

Perustelut

Kansalaisaloitteessa KAA 8/2020 vp ehdotetaan nykyisen lain kumoamista (Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970) ja kokonaan uutta lakia raskauden keskeyttämisestä. Keskeisenä ehdotuksena on muun muassa siirtyminen yhden lääkärin lausuntoon ja siihen, että jatkossa raskaudenkeskeytykseen riittäisi 12 raskausviikkoon saakka pelkästään raskaana olevan oma tahto.

Valiokunta esittää mietinnössään sosiaali- ja terveysministeriön vastineen perusteella eräitä pykälämuutoksia nykyiseen lakiin. Esitetyt pykälämuutokset noudattavat osittain kansalaisaloitteen tahtoa.

Laki raskauden keskeyttämisestä on noin 50 vuotta vanha. Sen uudistaminen edellyttää laajan ja perusteellisen valmistelun pohjalta tehtävää kokonaisuudistusta. Ongelmana on, että jos lain yksittäisiä pykäläiä muutetaan, lopputulosta ei voida arvioida kokonaisuutena eikä mukana ole muun muassa perusteellista perusoikeusarviointia.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 29.9.2022

Markus Lohi kesk
Pekka Aittakumpu kesk
Petri Huru ps
Jari Koskela ps
Mikko Kinnunen kesk